
Strafbeleid ook toetsen

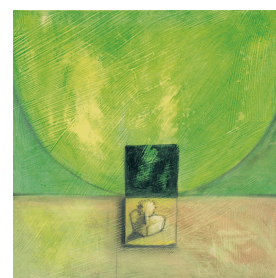
Stijn Van Eyken

Overgenomen uit: DIERYNCK, R., LOOTS, C., SCHAUMONT, C., (Red.), *Over de grens. Gezag en structuur in salesiaans perspectief*, Oud-Heverlee, Don Boscovormingscentrum, 2005, p. 109 - 130.

Stijn Van Eyken is opvoeder in het Don Bosco-internaat van Sint-Pieters-Woluwe. Deze bijdrage is een herwerking van een opdracht in het kader van de opleiding graduat orthopedagogie.

In deze bijdrage brengt Stijn Van Eyken inzichten rond straffen uit de salesiaanse traditie en uit de hedendaagse menswetenschappen samen en toets de gang van zaken binnen het internaat waar hij als opvoeder werkt aan deze inzichten..

**samen
DON BOSCO
zijn plaats
geven**

1. INLEIDING

Op basis van de evaluatie van het voorbije werkjaar opteerden we binnen het opvoedersteam van het Don Bosco-internaat in Sint-Pieters-Woluwe (Brussel) om het gehanteerde sanctiebeleid te verfijnen. Ons internaat is een Nederlandstalig internaat voor jongens in het gewone secundair onderwijs. Het bevat momenteel twee leefgroepen: één van 11 tot 16 jaar en één van 16 jaar en ouder.

De redenen waarom deze jongeren naar het internaat komen, verschillen van intern tot intern. Bij nader toezien blijken volgende drie hulpvragen op de voorgrond te treden:

- De nood aan een consequente aanpak en een duidelijke structuur. De laatste jaren treffen we binnen het internaat steeds vaker overbeweeglijke kinderen aan, alsook kinderen met concentratieproblemen. Een duidelijke structuur en een consequente aanpak zijn voor hen onontbeerlijk.
- De nood aan een hartelijke vertrouwensrelatie. Steeds meer jongens komen uit gescheiden gezinnen, éénoudergezinnen of nieuwsamengestelde gezinnen. Vaak ging dit gepaard met het verlies van vertrouwen in volwassenen. Het opbouwen van een vertrouwensrelatie is voor hen een moeilijke maar noodzakelijke stap in het volwassenwordingsproces. Het internaat en in het bijzonder de omgang met de opvoeders bieden hiervoor de nodige oefenkansen.
- De nood aan individuele studiebegeleiding. Een van de pijlers van een internaat is en blijft de studiebegeleiding. Jongeren en ouders verwachten ondersteuning op dit vlak: leren studeren, zich concentreren, stilzitten, orde hebben, opruimen ...

In de praktijk bleek dat het strafbeleid niet voor alle betrokkenen duidelijk was en niet consequent en consistent werd toegepast. Zo kon het dat één opvoeder een erg zware sanctie gaf als reactie op ongewenst gedrag, een tweede hier slechts een opmerking over maakte en een derde het gedrag negeerde. Gegeven straf werd ook al eens 'vergeten' en ongewenst gedrag 'onbestraft' gelaten.

Zowel de directeur als de opvoeders van beide leefgroepen ervoeren deze situatie als een pijnpunt binnen de werking van het internaat. Een verdere verfijning van het sanctiebeleid drong zich op.

In het kader van mijn opleiding graduaat orthopedagogie had ik de kans om mij in deze problematiek te verdiepen. Ik baseerde mij op de circulaire van Don Bosco over het straffen in de salesiaanse huizen¹ en op twee hedendaagse auteurs². Het was verrassend om vast te stellen dat de salesiaanse traditie en de hedendaagse inzichten vrij sterk bij elkaar aansloten.

(1) BOSCO, G., *Over het toedienen van straffen in de salesiaanse huizen*, p. 29-52 in DIERYNCK, R., LOOTS, C., SCHAUMONT, C., (Red.), *Over de grens. Gezag en structuur in salesiaans perspectief*, Oud-Heverlee, Don Boscovormingscentrum, 2005.

(2) ADRIAENSSENS, P., *Opvoeden is een groeiproces, wegwijzer voor vaders en moeders*, Lannoo, Tielt, 1997, Belonen, straffen en lachen, p. 80-96. DRIESEN, Ludo, *Straffen?*, Garant, Leuven, 1996.

2. EVALUATIE VAN DE WERKING AAN DE HAND VAN ENKELE CHECKLISTS

In het boek *Straffen?* van Ludo Driesen is in het laatste hoofdstuk een aantal checklists voor de opvoeder rond straffen en belonen te vinden. De theoretische onderbouw en verantwoording van de principes die er in onderzocht worden en die naar mijn gevoel nauw aansluiten bij de salesiaanse opvoedingsprincipes, staan in de voorafgaande hoofdstukken van het werk. Wie zich hierin graag wat meer verdiept, moet zeker dit boek eens doornemen.

Voor mij waren deze checklists een bruikbaar instrument om te kijken hoe wij als opvoedersteam in het internaat omgaan met straffen en belonen. Het toont op welke terreinen we al goed bezig zijn en waar er voor ons nog knelpunten en uitdagingen liggen. Ik heb geprobeerd mijn bevindingen ook telkens concreet te illustreren. De weergave van dit doorlichtingsproces vormt de inhoud van dit artikel. Niet alle checklists worden besproken, alleen diegene die in deze context relevant zijn. Het is de bedoeling om vanuit deze bevindingen binnen het internaat tot een systematischer beleid te komen op het vlak van straffen en belonen en van daaruit onze praktijk bij te sturen.

2.1 Checklist 'eisen': de aard van de eis

2.1.1 Beschrijf voor jezelf welke eis je wilt instellen of beoordelen?

Wanneer niet duidelijk is wat je precies eist, waarom je dit vraagt en welke de gevolgen zijn van het overtreden van deze eis, dan heerst er van in het begin grote onduidelijkheid bij de jongeren. Dit leidt gemakkelijk tot verzet of het niet toepassen van de regels. Zo vroeg een collega ooit dat de jongeren 's morgens sneller uit hun bed zouden komen, maar gaf hun geen richtuur. Het resulteerde de volgende morgen in chaos.

2.1.2 Is de eis aangepast aan de jongere?

- Aangepast aan zijn leeftijd en ontwikkeling?

Wegens het verschil in leeftijd en ontwikkeling hanteren wij in de twee leeftijdsgroepen verschillende regels.

- Aangepast aan zijn vaardigheden?

Wij verwachten van internen dat zij schriftelijk studeren. De komst van Peter verplichtte ons deze eis bij te stellen. Peter heeft dyspraxie en kan niet schriftelijk studeren. Die eis was dus niet aangepast aan zijn vaardigheden. Hij kon die met de beste wil van de wereld niet inwilligen.

- Aangepast aan zijn persoonlijkheid?

Enkele jaren geleden kwam Eric op het internaat. Hij bleek een erg gesloten persoon. Verbale aanmoedigingen hadden geen effect. Verbale terechtwijzing en straf, zeker met een onduidelijke reden, zorgden al snel tot escalatie van het conflict. Daarom hebben we gezocht naar non-verbale manieren om terecht te wijzen en aan te moedigen: een schouderklopje ...

2.1.3 Worden er geregeld voldoende eisen gesteld aan de jongere?

Wat betekent voldoende? Uit onderzoek blijkt dat jongeren maar 7 duidelijke afspraken tegelijk kunnen hanteren. Worden de jongeren niet door ons als opvoeders bij het begin van een nieuw schooljaar met een leefregel, een boekje vol met afspraken 'overmeesterd'? Eisen dienen te worden gesteld, maar niet te veel ineens. Daarom is het begrip 'geregeld' hierboven het belangrijkste woord uit de zin. Opvoeders moeten consequent met deze afspraken omgaan en de jongeren hieraan geregeld herinneren.

2.1.4 Is de jongere betrokken bij de opmaak van de eis?

We proberen op het internaat rekening te houden met de mening van de jongeren. Elk jaar komt er wel wat commentaar op de eisen zoals vermeld in de leefregel. Die commentaar wordt door de opvoeders meegenomen in het overleg. Zo worden zij indirect betrokken bij de opmaak van de nieuwe leefregel.

Vorige jaren sportten we steeds na het eten en dat werd door de sporters als onaangenaam ervaren. Dit jaar kregen we de kans om hieraan te sleutelen. De sport vindt nu plaats voor het eten.

Het zou goed zijn mochten jongeren en hun ouders meer inspraak krijgen in de werking van het internaat. Een officieel inspraakorgaan is er echter nog niet.

2.1.5 Krijgt de jongere de kans om de eis op een persoonlijke manier te vervullen?

Een goed voorbeeld hiervan is de studiebegeleiding in de leefgroep van de oudere jongens. Zij kunnen hun studieaanpak bij aanvang van het schooljaar, in overleg met de opvoeder, zelf invullen, zolang zij de afgesproken tijdstippen respecteren. Lukt dit niet, dan wordt er ingegrepen.

2.1.6 Is de reden van de eis bij de jongere bekend?

- Kunnen de opvoeders de reden van de eis voor zichzelf verantwoorden?

Een voorbeeld hiervan is de regel dat jongeren tijdens de sport steeds een T-shirt dragen. Sporten in bloot bovenlijf in de zon leidt immers al snel tot een zonnesteek en als opvoeder treed je dan best preventief op. Wanneer deze reden wordt gegeven, zullen de jongeren zich trouwens vrijwel steeds neerleggen bij de eis.

- Kan de reden van de eis ook aan de jongere verantwoord en verduidelijkt worden?

De opvoeder heeft als taak de regel ten opzichte van de jongere te verantwoorden en te verduidelijken, alvorens te vermanen. In het begin van het schooljaar wordt daarom de leefregel overlopen en worden de afspraken verduidelijkt en beargumenteerd. Vaak vergeten we echter dat jongeren in de loop van die weken nogal wat afspraken op zich zien af komen en dus één en ander vergeten. Herhalen is dan vanzelfsprekend, maar gebeurt niet genoeg. In de loop van het jaar stellen we naar aanleiding van regelovertreding toch nog vast dat de jongere de eis niet helemaal begrepen heeft of de verantwoording reeds vergeten is.

2.1.7 Is de eis voldoende standvastig in de tijd?

- Worden veranderingen in de eis verantwoord naar de jongeren?

We stellen vast dat veranderingen in een eis naar de jongeren pas verantwoord worden wanneer die al een tijdje van kracht zijn. Zo was vorig jaar de afspraak dat er enkel gerookt kon worden onder toezicht van een opvoeder in een daartoe bestemd lokaal. Bij afwezigheid van een opvoeder wegens ziekte werd de eis aangepast aan de nieuwe situatie (overmacht): de jongeren mochten alleen gaan roken. Die situatie bleef echter bestaan na de periode van afwezigheid van de opvoeder, al gingen de opvoeders ervan uit dat het oude principe weer geldig was. De jongeren bleken zich van geen kwaad bewust. Het was hun immers nooit uitgelegd dat dit een tijdelijke afspraak geweest was.

- Worden willekeurige veranderingen in de gemaakte afspraken en plannen vermeden?

We hanteren niet altijd consequent de gemaakte afspraken. Normaal moeten de jongeren in de studie wachten tot de opvoeder bij hen aan hun bank komt. Aan het einde van een vermoeiende week en de opvoeder geen zin heeft om telkens op te staan, mogen zij plots tot bij de opvoeder gaan. Voor de jongeren is het dan moeilijk om in te schatten welke regels zij nu moeten naleven.

2.1.8 Worden redelijke uitingen van boosheid aanvaard?

Op een eis kan en mag van de kant van de jongere uit steeds gereageerd worden. Als dat op een beleefde en respectvolle manier gebeurt. Op die manier leren de jongeren ook hun mening en gevoelens uiten en leren zij communicatief (discussiëren, argumenteren ...) erg veel bij.

2.2 Checklist 'eisen': de manier van eisen stellen

2.2.1 Is de eis voor opvoeders en jongeren voldoende duidelijk?

- Wordt de eis concreet gemaakt?

In de leefregel staat: 'Om 21.30 uur gaan we slapen. Het is rustig op de slaapzaal.' Wat 'rustig zijn' inhoudt concretiseren wij in een aantal gewoonten en afspraken: je blijft aan je bed, de lichten worden gedimd, je kunt nog een stripboek lezen, je praat zeker niet meer met elkaar ...

- Wordt de eis op een rustig moment ingesteld?

De eerste weken van het nieuwe schooljaar nemen we de tijd om de afspraken uit de leefregel met de jongens te overlopen. De ene avond bespreken we de afspraken tijdens het sporten, een andere avond de afspraken in de studie.

Een probleem is er wel wanneer jongens in de loop van het schooljaar aankomen. Zij krijgen doorgaans de boodschap dat we de eerste weken wat soepeler zullen omspringen met de gemaakte afspraken in de leefregel zodat ze wat tijd krijgen om te wennen. Toch ervaren we dat zij de nodige duiding missen. Hier ligt een aandachtspunt.

2.2.2 Bestaat er onder de opvoeders eensgezindheid omtrent de eis?

- Nemen de opvoeders de tijd om eensgezindheid omtrent de eisen te bereiken?

Als opvoedersteam nemen wij jaarlijks de tijd om de leefregel grondig te evalueren. Als er overeenstemming is, passen we die aan waar nodig.

- Houden de opvoeders de ingestelde eis vol, ook tijdens en na protest van de jongeren?

Het is als opvoeder niet altijd eenvoudig om na het bekijken van de eerste helft van een voetbalwedstrijd ondanks het protest van de jongeren het uur van slapen gaan te respecteren. Consequent eisen blijven hanteren, ook onder druk van jongeren, is in het verleden voor ons wel eens een pijnpunt geweest.

- Wordt de eis op een prettige, niet-vijandige manier ingesteld?

Afspraken worden in het internaat voorgesteld en geduid als 'leef' + 'regel'. Samenleven op het internaat is niet mogelijk zonder goede afspraken.

2.3 Checklist 'straffen': de aard van de straf

2.3.1 Om welke straf gaat het?

- Een sociale straf:

Vermanen, waarschuwen, een afwijzende reactie kunnen op zich al voldoende zijn om gedrag bij te sturen. Zeker als er een goede band is tussen de jongere en de opvoeder. Het verlies van de waardering van de opvoeder is dan al een straf op zich.

- Een activiteitsstraf:

Wie in de studie zijn kauwgom onder zijn stoel kleeft en betrap wordt, moet alle stoelen kauwgomvrij maken.

2.3.2 Zijn de straffen waarbij de jongere iets moet doen haalbaar?

Ik verwijs hier graag naar een straf die een 12-jarige beroepsleerling ooit ontving. Die luidde: 'Schrijf mij een opstel van minimum 10 bladzijden over hoe je je dient te gedragen in de klas. Gebruik alle regels van je blad, nummer de regels. Schrijf met een blauwe balpen en schrijf elke vijfde regel met een groene balpen.' De jongen heeft de hele avond van 18.00 tot 22.00 uur, samen met een opvoeder, pogingen gedaan om deze straf naar behoren te vervullen. Op het einde van de avond kon hij toegeven dat hij in de fout was gegaan, maar ventileerde tevens dat hij het strafwerk als overdreven had ervaren. Naast de hoeveelheid bladzijden en de manier waarop die dienden geschreven te worden, kan men zich ook de vraag stellen of dergelijke straf op zich een haalbare kaart is voor een 12-jarige.

2.3.4 Zijn de straffen waarbij de jongere iets ontnomen wordt haalbaar?

Er zijn vele situaties op het internaat waarbij jongens, als straf, een deel van hun 'gewonnen' vrijheid of ontspanningstijd moeten afstaan. Het beste voorbeeld hiervan is dat, wanneer je studiepunten aan de lage kant zijn, je een deel van je ontspanningstijd inruilt voor studietijd. Niet meteen aangenaam, maar wel effectief! Al mag men met deze manier van straffen ook niet overdrijven. Een jongen hoort 's avonds niet een hele avond in de studie te zitten, zeker niet na een lange schooldag.

2.4 Checklist 'straffen': de manier van straffen

2.4.1 Bestaat er duidelijkheid omtrent de straf?

- Is de straf duidelijk voor de opvoeders en de jongere?

Een opvoeder die een staf oplegt moet in staat zijn die te beargumenteren en er de redenen van aan te geven. Hij beklemtoont de oorzaak van de straf. Tot slot sluit hij het incident af met de vraag: 'Heb je begrepen waarom je deze straf hebt opgelegd gekregen?' Deze stap slaan wij vaak over. Er kan dan tussen opvoeder en jongere een conflictueuze, onaangename sfeer blijven bestaan. Nagaan of het waarom van de straf voor de jongere duidelijk is, kan daar preventief werken.

- Wordt de straf vooraf gepland?

De leefregel bevat de voornaamste afspraken i.v.m. het leven in het internaat. Voor het niet naleven van bepaalde afspraken zijn ook straffen voorzien. De concrete situatie verplicht ons echter geregeld de voorziene straffen aan te passen. Het is wenselijk hier in de toekomst meer systematisch mee om te gaan en eventueel de nodige procedures te ontwikkelen.

- Is er op vooraf overleg over de straf tussen de opvoeders en de jongere?

Een grote uitdaging voor ons is om vooraf, ondanks het gebrek aan tijd, de straf die bij het ongewenst gedrag hoort, te bespreken. Het voordeel hiervan zou zijn dat de straf dan voor de jongere voorspelbaar is en de kans op onredelijke straffen van de zijde van de opvoeder veel kleiner wordt.

- Bepaalt de jongere de straf eventueel zelf?

Wij trachten in specifieke situaties de jongere zelf eerst te laten nadenken over zijn straf en die eventueel zelf te laten bepalen. Vaak merken we dat de jongere strenger is ten opzichte van zichzelf dan wij zouden geweest zijn. De nodige bijsturing van de kant van de opvoeder is dan aangewezen.

2.4.2 Heeft de straf voor de jongere de betekenis van straf?

Op een bepaald moment straffen we een jongen door hem de speelplaats te laten vegen omdat hij gespuwd had. Op zich een goede straf, was het niet dat hij dit mocht doen terwijl alle andere jongens naar de studie moesten. De jongen ervaarde dit dan ook niet als straf, maar als extra ontspanningstijd. En haastte zich niet bij deze karwei.

2.4.3 Wordt de straf consistent doorgevoerd?

- Wordt het ongewenste gedrag voldoende vaak gestraft?

Vermoeidheid speelt een opvoeder vaak parten. Hij reageert minder gevat op wat rondom hem gebeurt en laat ongewenst gedrag vaker ongestraft. Het leren doseren van de eigen krachten, het blijven oog hebben voor consistentie en consequentie blijven aandachtspunten.

- Wordt een straf die door omstandigheden niet kan doorgaan, achteraf alsnog opgelegd?

We stellen vast dat we dit nog al eens vergeten. We straffen een jongere op woensdagmiddag eer we op activiteit vertrekken. Bij de terugkeer van de activiteit, die een schot in de roos bleek, is iedereen vergeten wat voordien gebeurde, ook de opvoeders. Naar de straf wordt niet meer gevraagd.

2.4.4 Wordt de straf consequent uitgevoerd?

- Wordt de straf na dreiging ook uitgevoerd?

Dit ervaren we als een pijnpunt in de context van ernstige regelovertreding. De afspraak in het internaat is dat dan de directeur of coördinator de straf oplegt. Als die afwezig zijn kunnen we dit niet hard maken.

Anderzijds moeten we ook vaststellen dat opvoeders soms te snel of ondoordacht met straffen dreigen waar ze zelf geen vat op hebben. Tuchtmaatregelen zijn immers de zaak van de directie. De directie voelde zich op die manier meermaals met de rug tegen de muur geplaatst. Voorzichtigheid is hier geboden.

- Kunnen de opvoeders de straf volhouden ondanks een onterecht verzet of ondanks onjuiste argumenten van de jongere?

Opvoeders zijn ook mensen. Elke opvoeder zal al eens zwichten voor onterecht verzet of onjuiste argumenten. Vaak blijf je als opvoeder nadien met een wrang gevoel zitten.

- Wordt een laat ontdekt en ernstig ongewenst gedrag alsnog gestraft?

Wanneer dit nog kan, wel. Het hangt ook wel af van de tijdsduur die ondertussen verstreken is.

Zo kwam ik ooit van een achttienjarige leerling te weten dat hij als twaalfjarige steeds achter de rug van zijn opvoeder gerookt had. Ik liet mijn ongenoegen hierover duidelijk blijken. Ik beschouwde dit als schending van vertrouwen en had met hem hierover een goed gesprek. Een verdere straf volgde niet op dit feit.

- Zijn de opvoeders onderling consequent?

Consequentie is iets dat je opbouwt voor je zelf, je maakt je structuren eigen, net zoals de jongeren. Voor beginnende collega's is dit een hele opgave. Het is aan de ervaren collega's om hen hiervan bewust te maken en waar nodig hen te ondersteunen.

- Hebben de opvoeders onderling voldoende overleg om consequent met elkaar te kunnen zijn?

Op het internaat bestaan vele informele momenten van overleg tussen de opvoeders. Op zo'n moment kan men samen bespreken welke straf best wordt gegeven en hoe die zal worden opgevolgd. Op dezelfde informele manier vindt er overleg plaats met de directeur. Een meer formeel forum omtrent zulke afspraken zou de teamvergadering kunnen zijn.

2.4.5 Worden onterechte of onjuiste straffen ook wel weer ingetrokken?

Ook een opvoeder moet zijn fouten kunnen toegeven en zich kunnen excuseren. Ik herinner me hoe ik een jongen afsnauwde die mij hielp bij het water geven aan de planten en daarbij een bloempot liet vallen. Dit was een overtrokken reactie die alles te maken had met mijn vermoeidheid. Ik heb me dan ook verontschuldigd.

2.4.6 Wordt aan de jongere nog een kans geboden om het ongewenste gedrag alsnog bij te sturen?

Ik sprak met Mark vorig jaar af dat ik een stilzwijgend teken zou geven telkens als hij een verhaal verzon. Mark was nogal een fantast en wou zo in de belangstelling staan. Vaak had dit echter minder aangename gevolgen. Met behulp van dit teken en met zijn inzet bereikten we het gepaste resultaat en veranderde hij zijn gedrag.

2.4.7 Is de straf mild?

- Is de straf beperkt in ernst?

Een straf is pas een straf als ze als zodanig ervaren wordt. Zo kun je een voetballer straffen door hem de vrijheid tot deelname aan de training te ontnemen. Er zijn echter beperkingen. Zo dien je vooraf te overwegen of de opgelegde straf niet té zwaar is. Een hele periode iemand zijn voetbaltraining ontzeggen is voor jou misschien een onbelangrijk gegeven, maar neemt bij de jongere een stukje van zijn leven, zijn motivatie, zijn enthousiasme en inzet weg.

- Is de straf beperkt in duur?

Straffen als maanden de speelplaats vegen, een jaar de vaat doen, ... hebben voor de jongeren geen bekend eindpunt. De moed zakt hem dan ook in de schoenen. Zij zullen na verloop van tijd afhaken of hun voeten vegen aan de straf of opdracht.

2.4.8 Is de straf zinvol?

- Is de straf een logisch of natuurlijk gevolg van het ongewenste gedrag?

De band tussen straf en ongewenst gedrag is vaak ver te zoeken. Als duiding hiervan het volgende voorbeeldje: iemand rookt achter de rug van de opvoeder en krijgt als straf honderd keren de zin schrijven: 'Ik moet me flink gedragen op het internaat'. De logica is hier ver te zoeken. Beter zou zijn de sigaretten af te nemen en te bewaren tot het weekend en de jongere er in een duidend gesprek op te wijzen dat roken voor hem verboden is.

- Houdt de straf een correctie in van het ongewenste gedrag?

Ooit presteerden enkele internen het om achter de rug van de opvoeders het park nabij het internaat te verfraaien met enkele graffiti'slogans. Ze werden echter gevat tijdens hun bezigheden. Gewapend met schuursponsjes en schoonmaakproducten mochten ze alle graffiti van de stenen muurtjes verwijderen.

- Is de straf een kans tot het stellen van het omgekeerde en dus gewenste gedrag?

Een straf kan de uitnodiging bevatten tot het stellen van gewenst gedrag. Jan is een jongen die erg veel aandacht vraagt. Op zich valt dit best te begrijpen gezien de problematische opvoedingssituatie waaruit deze jongen komt. Wij stonden als opvoeders voor de uitdaging hem te laten groeien in verantwoordelijkheid en zelfstandigheid en hem los te maken van zijn overdreven afhankelijkheid van onze aandacht. Daarom werd Jan genegeerd wanneer hij op een ongepaste manier om aandacht vroeg. Hulpvaardigheid en inzet werden echter expliciet beloond. Jan ervaarde dat er andere wegen waren om aandacht te krijgen.

2.4.9 Volgt de straf snel na het ongewenste gedrag?

Tussen de feiten en de straf mag niet te veel tijd liggen, zodat de jongere ook nog het verband tussen beide blijft zien. Dit betekent echter niet dat een straf onmiddellijk gegeven moet worden wanneer zowel de jongere als de opvoeder nog worstelen met hun emoties: boosheid, frustraties, teleurstelling.

2.4.10 Zit er afwisseling in de straffen?

- Wordt er voor voldoende afwisseling gezorgd bij de verschillende ongewenste gedragingen van de jongere?

Een schrijfstraf is voor de opvoeder of leerkracht de gemakkelijkste oplossing. Vaak blijken dergelijke straffen, zeker na meermaals toedienen, weinig effectief. Op het vlak van straffen moet je ook je creativiteit gebruiken, evenwel binnen een duidelijk ethisch kader. Het gebeurt nogal eens dat jongeren hun muziek luid laten spelen op hun kamer. Je kan hier als opvoeder op meerdere manieren mee omgaan. Met humor: je geeft de jongere een boekje en de cd 'Kom tot rust door meditatie. Nieuwe Oosterse gezangen'. Een onthoudingsstraf is een alternatief: je neemt de kabels van zijn muziekinstallatie een tijdje weg.

- Blijft voor hetzelfde ongewenste gedrag een gelijkwaardige straf gelden?

Dit aandachtspunt houdt een beperking in ten aanzien van het vorige punt. Neem het voorbeeldje van twee jongens die beiden betrapt worden op roken. Wanneer de één gestraft wordt met enkel een schrijfstraf én bij de ander eerst contact opgenomen wordt met de ouders, waarna alsnog een schrijfstraf volgt, is dat dan nog rechtvaardig? Jongeren voelen zich dan onrechtvaardig behandeld; dat roept bij de jongeren weerstand op, wat de dialoog tussen de jongere en de opvoeder verstoort. Dit vraagt van de opvoeders dat hetzelfde ongewenste gedrag op een gelijkwaardige manier gestraft wordt. Stappenplannen kunnen hierbij een goed hulpmiddel zijn.

2.4.11 Heeft de straf ook een einde?

- Is de straf, wat afloop betreft voldoende voorspelbaar?

Een voorspelbaar einde motiveert om de straf tot een goed einde te brengen. Zo werd vorig jaar een jongen in de eetzaal gestraft omdat hij met eten knoeide. De jongen kreeg als straf de opdracht voortaan elke avond de tafels schoon te vegen. Er werd echter geen termijn voor deze opdracht vastgelegd. Na een tijdje stopte de jongere daar dan ook mee. De opvoeder die de straf had gegeven, merkte dit niet eens op. De poetsvrouw maakte hem er de volgende dag attent op dat de refter niet was schoon gemaakt.

- Is er troost en vergeving mogelijk na de straf?

Elke relatie kent conflicten. Samen tot een oplossing komen brengt mensen vaak dichter bij elkaar. Elk conflict herbergt in zich een nieuwe kans, een nieuw begin. Jongeren hebben – meer nog dan volwassenen – recht om te mogen groeien, te mogen leren leven. Dit behelst dat zij fouten mogen maken, dat zij af en toe eens tegen de spreekwoordelijke lamp lopen. Het is een must voor elke opvoeder de kunst van het troosten en vergeven te kennen en toe te passen.

- Kunnen de opvoeders de jongere het gevoel geven dat het incident gesloten is.

Alle opvoeders in het internaat kunnen wel voorbeelden geven van momenten waarop jongeren hun excuses kwamen aanbieden voor een misstap. Zij verwoordden tevens dat het niet altijd eenvoudig is om die verontschuldigungen te aanvaarden en de draad met de jongere terug op te nemen. Meestal heeft dit te maken met het feit dat de jongere de opvoeder geraakt heeft in zijn kwetsbaarheid. Dit vraagt van de opvoeder de bereidheid om stil te staan bij zijn gekwetst zijn en eroverheen te stappen. Soms vraagt dit de nodige tijd.

2.5 Checklist 'de manier van niet belonen' (een vorm van straffen)

2.5.1 Denken de opvoeders er voldoende aan om ongewenst gedrag vooral niet te belonen?

Een aandachtspunt om even over na te denken. Je aanwezigheid, je non-verbale reactie, je aandacht ... zijn vaak al een beloning op zich. Hoeveel jongeren steken geen kattenkwaad uit om even de aandacht van de ouder of opvoeder voor zich alleen te kunnen opeisen.

2.5.2 Kunnen de opvoeders ontdekken wat de aangename gevolgen zijn van het ongewenste gedrag van de jongere?

- Wat beoogt de jongere op korte termijn met zijn ongewenst gedrag?

Voor hoeveel jongeren weegt de straf die volgt op het op stellen zetten van de klas, niet op tegen de aandacht en bewondering die dat oplevert van wege zijn medeleerlingen.

- Wat beoogt de jongere op lange termijn met zijn ongewenst gedrag?

Vele jongeren komen op het internaat terecht wegens studieproblemen. De keuze voor het internaat is dan vaak niet hun keuze maar die van hun ouders. Zij verliezen een stuk van hun vrijheid en erger nog, ze voelen zich verplicht te studeren. Een veel geziene reactie bij hen is dat ze zich trachten af te zetten tegen de opvoeders en proberen de orde te verstoren in de studiezaal. Dit resulteert vanzelf wel weer in slechte punten. Zij gaan ervan uit dat hun ouders hen dan op lange termijn van het internaat zullen weghalen als zij merken dat dit toch niet rendeert.

- Zien de opvoeders in hoe zij eventueel zelf het ongewenste gedrag van de jongere belonen?

Straffen is een vorm van aandacht schenken aan ongewenst gedrag. Door er aandacht aan te schenken belonen we op een bepaalde manier dit ongewenst gedrag. Als opvoeder is het goed dit te beseffen.

Een ander voorbeeld hoe opvoeders ongewenst gedrag kunnen belonen is het volgende. Een jongen zet elke avond de slaapzaal op zijn kop. De directeur besluit hem dan maar te slapen te leggen in een kamer in de andere leefgroep. Het heeft een heel tijdje geduurd eer de opvoeders begrepen dat hij niet gestraft maar beloond werd. De jongen verlangde niets liever dan alleen op een kamer te slapen in plaats van op de slaapzaal.

- Zien de opvoeders hoe anderen uit de omgeving het ongewenste gedrag van de jongere belonen?

Wij trachten in het internaat de zelfredzaamheid van de jongeren te bevorderen. We stellen echter vast hoe in een aantal gevallen overbezorgde ouders zelfs midden in de week op vraag van de jongere kleine probleempjes komen oplossen in plaats van de jongere. Als opvoeder moet je durven tussenbeide komen in dergelijke situaties.

- Zien de opvoeders dat het ongewenste gedrag op zich belonend is voor de jongere? Spijbelen op school geeft de jongere onmiddellijk een hele dag vrijaf.

2.5.3 Slagen de opvoeders erin het negeren van ongewenst gedrag lang genoeg vol te houden?

Kunnen de opvoeders ook volharden in het voorkomen van de beloningen van het ongewenste gedrag?

Het effect van negen keer ongewenst gedrag te negeren en zo niet te versterken kan tenietgedaan worden door er een tiende keer om welke reden dan ook toch maar weer op in te gaan.

2.5.4 Installeren de opvoeders indien nodig een time-out voor de jongere?

Dit kan bijvoorbeeld bij een aanval van agressie zeker gebeuren. De jongens komen dan even op een andere plaats, onder toezicht van de directeur of een opvoeder, tot rust.

2.5.5 Worden onbelangrijke ongewenste gedragingen door de opvoeders genegeerd?

Het gsm-toestel van een intern rinkelt tijdens het avondwoordje. Dat stoort. De intern grijpt naar zijn broekzak en zet meteen zijn toestel uit. Hij excuseert zich. Volgens het reglement heb je het recht zijn gsm in beslag te nemen. Het is echter een eenmalig voorval en je besluit als opvoeder de zaak te laten rusten.

3. TOT BESLUIT

Het belangrijkste aspect van omgaan met straffen in het internaat is hier eigenlijk niet aan bod gekomen. Dat is immers het voorkomen van straf. Binnen een Don Bosco-werking is assistentie als kernbegrip van het preventief systeem hiervoor het aangewezen instrument: kwalitatief aanwezig zijn bij de jongeren, interesse en waardering tonen, voelbaar maken dat je om hen geeft, telkens opnieuw de dialoog aangaan...

Assistentie is een manier van 'zijn'. Ze moet stilaan in de diepte van de persoon van de opvoeder groeien en gaandeweg in zijn optreden en handelen tot uiting komen. Zo bouw je vertrouwen op en verwerf je gezag. Onmisbare instrumenten om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen en tijdig bij te sturen zodat straffen niet noodzakelijk is.